

До істотного недоліку як КПК 2012 р., так і КПК 1960 р. відноситься те, що законодавець не надає поняття отримання зразків для експертизи. На нашу думку, це процесуальна дія, що відноситься до заходів процесуального примусу, змістом якої є одержання будь-яких предметів матеріального світу, що відображають певні властивості та надаються експертові для проведення досліджень і формування висновків.

Враховуючи викладене, існують всі підстави констатувати, що чинний КПК 2012 р. необхідно доопрацювати шляхом внесення до нього ряду змін і доповнень, які б у повному обсязі, чітко і однозначно регламентували таку процесуальну дію, як отримання зразків для експертизи.

*Лисюк А.С.
курсант 302 н.гр.*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА «НЕВТРУЧАННЯ У ПРИВАТНЕ ЖИТТЯ»

На сучасному етапі розвитку української державності, на шляху до формування громадянського суспільства та розбудови правової держави актуальним залишається питання справжньої поваги до людини та її особистих прав і свобод, задекларованих у Конституції України. Конституційні принципи не завжди знаходять своє втілення в правому житті нашого суспільства, але вони встановлюють ціннісні орієнтири, які дозволяють використовувати “антропоцентричні виміри” до держави, її інституцій та права в цілому, визначаючи ступінь їхньої зрілості та розвиненості відповідно до загальноцивілізаційних поглядів на права людини.

Згідно з Конституцією людина, її честь і гідність визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ч.1 ст. 3); кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості (ст. 23); ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією; не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини (ст. 32). Наведені положення визначають зміст загально правової засади невтручання у приватне (особисте та сімейне) життя. Конституційне регулювання права на невтручання в особисте та сімейне життя узгоджується із міжнародно-правовими актами у сфері захисту людини, знаходить свою подальшу деталізацію в чинному законодавстві України.

19 листопада 2012 року набрав законної сили новий Кримінальний процесуальний кодекс України (надалі КПК), який прийшов на зміну кодексу 1960 року і відповідає демократичним стандартам та міжнародним вимогам. Але не зважаючи на демократичність в ньому, так само, як і в кримінально-

процесуальному кодексі 1960 року залишилося чимало статей, які порушують права людини на приватне життя. Насамперед це застосування заходів забезпечення кримінального провадження (глава 10 КПК України), проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій (глави 20, 21 КПК України) та інших процесуальних дій.

Недоторканість приватного життя означає заборону для держави, його органів і посадових осіб втручатися в особисте життя громадян, право останніх на свої особисті і родинні таємниці, наявність правових механізмів і гарантій захисту своєї честі і гідності від всіх посягань на вказані соціальні блага.

Невтручання у приватне (особисте і сімейне) життя гарантується у всіх сферах суспільного життя, зокрема під час кримінального провадження. Відповідно до правових позицій Конституційного Суду України зміст права на недоторканість особистого і сімейного життя як одного з видів особистого немайнового права полягає в тому, що «фізична особа вільно, на власний розсуд визначає свою поведінку у сфері свого приватного життя і можливість ознайомлення з ним інших осіб та має право на збереження у таємниці обставин свого особистого життя (статті 270, 271, 301 ЦК України).

Необхідно мати на увазі, що конституційні права і свободи надають людині, поряд із можливістю брати участь в керуванні державою, змогу дистанціюватись від держави завдяки визнаному за людиною праву на самовизначення приватному життю. Разом з тим, у сучасних умовах ідея правової охорони недоторканості приватного життя набуває більш глибокого сенсу та усвідомлення цінності зазначеного права завдяки посиленню «деприватизації» особистої сфери людини, а саме те, що сучасні науково-технічні досягнення надають необмежені можливості для накопичення та використання такої інформації, як своєрідного знаряддя соціального контролю й маніпулювання людською поведінкою.

Враховуючи, що кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, яке у своїх рішеннях зазначає, що не існує вичерпного визначення «приватне життя», це дуже широкий термін, який охоплює такі сфери як: а) фізичну та психологічну цілісність особи, зокрема, медичне обслуговування, психіатричні огляди, психічне здоров'я; б) аспекти фізичної (функціональні властивості організму - вік, стан здоров'я, швидкість реакції, зріст, сила та ін.) та соціальної особистості людини (як члена суспільства, який перебуває у сфері впливу різних відносин, що складаються у процесі виробництва та споживання матеріальних благ, - національність, сімейний стан, професія тощо), включаючи конфіскацію документів, необхідних для ідентифікації людини; в) прізвище особи, її репутація; г) фотографія; д) гендерна ідентифікація (усвідомлення індивідом своєї статевої належності), транссексуальність, сексуальна орієнтація, сексуальне життя; е) право на особистий розвиток (процес формування особистості у напрямках адаптації, індивідуалізації та інтеграції в суспільстві) та створення і розвиток відносин з іншими людьми та зовнішнім світом; ж) право на самовизначення (гарантована можливість саморозвитку та самореалізації людини) та особиста автономія; з) діяльність професійного та

ділового характеру, а також обмеження на зайняття професійною діяльністю; чи заробітку на життя; і) досьє чи данні, що складаються службами безпеки чи іншими державними органами; й) інформація про ризики для здоров'я людини; к) обшуки та конфіскації; л) стеження за комунікаціями та телефонними розмовами тощо. Приватне життя може включати не лише засоби його охорони у житлі чи інших приватних приміщеннях, а й торкатися середовища взаємодії людини з іншими особами, навіть у публічному контексті.

Положення ч. 2 статті 15 КПК України щодо заборони збирання, зберігання, використання та поширення інформації про приватне життя особи без її згоди, крім випадків, передбачених КПК, є похідним від загального правила про невтручання в приватне життя в процесі кримінального провадження.

Одним із головних завдань держави є забезпечення свободи самовираження особистості, її автономії у мисленні, діях, спілкуванні з іншими членами суспільства. Згідно з Конституцією людина, її життя і здоров'я, честь і гідність визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ч. 1 ст. 3); кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості (ст. 23); ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією; не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини (ст. 32). Наведені положення визначають зміст загальноправової засади невтручання в приватне (особисте та сімейне) життя.

Передбачивши випадки обмеження права на втручання в приватне життя, законодавець у частинах 3 та 4 статті КПК України встановив певні гарантії захисту отриманої інформації від її несанкціонованого розголошення. Йдеться про те, що навіть коли відомості про приватне життя особи отримані на законних підставах і в порядку, передбаченому КПК України, вони можуть бути використані за умови, що спрямовані на забезпечення виконання завдань конкретного кримінального провадження. Загальні завдання кримінального провадження зазначені у ст. 2 КПК України. Відповідне положення розширеному тлумаченню не підлягає. Тому не може бути використана (застосована) інформація про приватне життя особи, отримана в ході досудового розслідування та судового провадження, в інших сферах суспільного життя.

Частина 4 ст. 15 КПК України визначає, що кожний, кому наданий доступ до інформації про приватне життя особи в рамках кримінального провадження, зобов'язаний запобігати розголошенню такої інформації. Зазначене положення конкретизується в ст. 222 КПК України, де йдеться про недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування, зокрема й тих, в яких є дані про приватне життя особи; у ст. 254 КПК України визначені заходи щодо захисту інформації, отриманої в результаті проведення негласних слідчих

(розшукових) дій, в інших статтях. Установлене правило забезпечується певними санкціями, зокрема, кримінально-правовими, цивільно-правовими та ін.

*Ляш А. О.,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального права
та процесу Київського національного
університету культури і мистецтв*

ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЗА НОВИМ КПК УКРАЇНИ: ДЕЯКІ ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ

Однією з форм закінчення досудового розслідування, передбачених ст. 283 нового Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК), є закриття кримінального провадження.

Новим КПК передбачена можливість закриття кримінального провадження як на стадії досудового розслідування, так і під час судового провадження. Зокрема, згідно з ч. 1 ст. 284 КПК, кримінальне провадження закривається в разі, якщо: 1) встановлена відсутність події кримінального правопорушення; 2) встановлена відсутність в діянні складу кримінального правопорушення; 3) не встановлені достатні докази для доведення винуватості особи в суді і вичерпані можливості їх отримати; 4) набрав чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою; 5) помер підозрюваний, обвинувачений, крім випадків, якщо провадження є необхідним для реабілітації померлого; 6) існує вирок по тому самому обвинуваченню, що набрав законної сили, або постановлена ухвала суду про закриття кримінального провадження по тому самому обвинуваченню; 7) потерпілий, а у випадках, передбачених КПК, його представник відмовився від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення; 8) стосовно кримінального правопорушення, щодо якого не отримано згоди держави, яка видала особу.

Крім того, ч. 2 ст. 284 КПК встановлено, що кримінальне провадження закривається судом: 1) у зв'язку зі звільненням особи від кримінальної відповідальності; 2) якщо прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення, за винятком випадків, передбачених КПК.

Цей перелік є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає.

В юридичній літературі найчастіше всі підстави закриття кримінального провадження поділяють на реабілітуючі та нереабілітуючі, але відсутня єдина позиція щодо визначення їх кола. До реабілітуючих підстав належать ті з них, які свідчать про повну невинуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення, що їй інкримінується, тягнуть за собою зняття з неї підозри, відновлення її доброго імені, гідності та репутації, а також відшкодування (компенсацію) шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи